

דברי אגדה לתענית אסתר

מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין שליט"א

תענית אסתר תשע"ד

בטעם תענית אסתר כתב המשנ"ב סי' תרפ"ו ס"ק ב', מתענין ב"ג באדר - כי בימי מרדכי ואסתר נקהלו ביום י"ג באדר להילחם ולעמוד על נפשם והיו צריכין לבקש רחמים ותחנונים שיעזרם ד' להנקם מאויביהם ומצינו כשהיו ביום מלחמה שהיו מתענין שכן אמרו רז"ל שמרע"ה ביום שנלחם עם עמלק היה מתענה וא"כ בודאי גם בימי מרדכי היו מתענים באותו יום, ולכן נהגו כל ישראל להתענות ב"ג באדר ונקרא תענית אסתר כדי לזכור שהש"י רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ד' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם.

מקור הדברים בדברי השאלות המובאים בראשונים, ולמדו זאת מדאמר רב שמואל בר יצחק, י"ג זמן קהילה לכל הוא, שבו נקהלו היהודים בעריהם, מאי קהילה יום תענית שמתכנסין בו ישראל ויושבין בתענית ומבקשין רחמים.

ועיין בדברי ר"ת המובאים בר"ן וברא"ש בריש מגילה, שכתב - זמן קהילה לכל היא שהכל מתאספין לתענית אסתר, ובאין בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים, לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים. מכאן נראה לרבנו תם סעד לתענית אסתר שאנו עושים כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקהלו היהודים לעמוד על נפשם ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן.

והיינו שאף שמצינו במגילה שצמו שלשה ימים והיתה זו תענית שביקשה אסתר, ואמרה אף אני ונערותי אצום כן, מ"מ תענית זו היתה בי"ד ט"ו וט"ז בניסן, ואנן נוהגים תענית אסתר ב"ג באדר, ולכן ביארו הראשונים שטעם התענית דידן הוא זכר למה שנקהלו היהודים וצמו לפני שנחלקו עם מדינות המלך אחשוורוש.

ולכאורה יש להתבונן, אמאי נקראת תענית זו ע"ש אסתר, והרי אין שום שייכות בין התענית שאסתר ביקשה והתענתה לתענית זו שהיתה תענית של כלל ישראל.

עוד יש להתבונן, שבכל התעניות שאנו מתענים על החורבן עניינם הוא זכר וצער לחורבן שעדיין קיים, אבל תענית אסתר שנתייסדה על זמן קהילה לכל, שהיתה קודם המלחמה דאז, מה מקומה בכל שנה ושנה אחרי שכבר כלל ישראל ניצח את אויביו.

כל סיפור המגילה הוא סיפור שלכאורה נראה טבעי, וכפי שהאריכו מפרשי המגילה לבאר את הנס שנהיה כביכול מתוך המקרה, אך המעיין יראה שהיתה יד ה' שסיבבה את כל תהולכות המגילה מרישא לסיפא.

והנה טבעם של בני אדם שמרבים להשתדל עד למאוד, וחושבים שלפי רוב ההשתדלות מגיעה הישועה, ובפרט בגוונא שאחות לנו בבית המלך, ואסתר המלכה היא הקרובה ביותר אל המלך, ודוקא אסתר שתפקידה היה להתחנן ולבקש מאת המלך וכמו שביקש ממנה

מרדכי, היא זו שמבקשת ממרדכי לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי, וגם היא המשמשת כמלכה מודיעה אף אני ונערותי אצום כן.

ומבאר האבן עזרא – הנה אסתר בטחה באלוקיה, על כן התענתה ולא בטחה ביופיה, כי פני המתענה תשתנינה, אף כי עד יום השלישי.

אסתר באה להודיע וללמד את כלל ישראל שהדרך היחידה לנסות לבטל את הגזירה אינה על ידי השתדלות, אלא אך ורק על ידי תפילה.

אסתר השתדלה כמה שיותר להרחיק את עניין ההשתדלות ולקבוע בנפשות עם ישראל שבעת צרה הדרך היחידה היא להרבות בתפילה ובתחנונים ובתענית. הגמ' במגילה דף ט"ו ע"ב שואלת מה ראתה אסתר שזימנה את המן, והיינו שכאשר מתבוננים בהזמנת המן הדבר נראה לכאורה מיותר, שהרי את בקשתה מלפני המלך יכלה לעשות בלי שהמן יהיה נוכח במקום, ויש על כך י"ב תירוצים בגמ'. רבי נחמיה אומר - כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך, אסתר מביטה למרחוק וחוששת שמא עם ישראל יבטח בהשתדלות בזה שיש מישהו בחצר המלך, היא ידעה שזה לא עוזר מאומה, לכן היא בחרה להגביר את החששות בקרב העם כדי שירבו בתפילה.

איתא בגמ' ברכות דף נ"ד ע"א, ת"ר הרואה אבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק, צריך שיתן שבח והודאה לפני המקום, והיינו שמברך על הנס שנעשה לאבותינו במקום הזה. שאל הרב מפוניבז' זצ"ל אמאי מברכין במקום האבן שישב משה ולא במקום המלחמה ששם נצחו. וביאר שמקום הנס הוא במקום התפילה ולא במקום המלחמה, המלחמה היא רק השתדלות אבל עיקר הנצחון היה בשעה שירים משה ידו וגבר ישראל, וכי ידיו של משה עושות מלחמה, אלא בשעה שמשעבדין את ליבם למקום.

בסליחות ליום תענית אסתר ישנם תחינות שאומרים בתחילת הסליחות מיד אחרי ה' ה', ובכל תענית הם פסוקים אחרים, בתענית אסתר הנוסח הוא – קוה קוינו אל ה' ויש אלינו וישמע שועתנו.

עיקרה של תענית אסתר להורות לנו שעיקר הצלחת עם ישראל באותה תקופה היה על ידי תפילתם ותעניתם, זהו הטעם שאנו מתענים בכל שנה, למרות שאחרי התענית היתה כבר הצלה, ללמדנו שהנס בא לעם ישראל אחרי עבודת התפילה והתענית, ולמען יעמוד לימים הרבה תיקנו בכל שנה ושנה שנזכור שעיר כוחנו הוא בתפילותינו.

מעתה ניתן לבאר בפשיטות ששם התענית נקבע על שם אסתר, כיון שהיא זו שהשרישה במגילה שהתענית והתפילה היא עיקר ההצלחה. ולכן למרות שאין התענית חלה בתאריכים שאסתר התענתה אלא הרבה לאחר מכן, והיה זה בזמן שכבר אחר מפלת המן, מ"מ את היסוד יסדה אסתר.

בכל שנה ושנה ובפרט בשנה זו שאנו מוקפים גזרות חדשים לבקרים, צריכים אנו לשים ביטחוננו בה' אלוקינו, לא לפנות לרהטים ולא לבטוח בשתדלנים, אלא עיקר מגמתנו תהיה בכוח התפילה שניתן לכל אחד מאיתנו, ונתפלל לה' שישמע ברחמים וברצון את שועתנו, ויחיש במהרה את גאולתנו.